

دین و معنای زندگی

بررسی و تحلیل نقش دین در معنابخشی به زندگی

نویسندگان

دکتر مریم ساجدی

(عضو هیات علمی دانشگاه الزهراء)

دکتر نفیسه اهری

(عضو هیات علمی جامعه المصطفی العالمیه)

سرشناسه : سلگی، مریم، ۱۳۵۹ -
 عنوان و نام پدیدآور : دین و معنای زندگی؛ بررسی و تحلیل نقش دین در معنابخشی به زندگی /
 مریم سلگی، نفیسه امیری.
 مشخصات نشر : تهران: اندیشه احسان، ۱۳۹۸ -
 مشخصات ظاهری : ۳۰۲ ص.
 شابک : 978-622-6026-88-8
 وضعیت فهرست‌نویسی : فیپا
 یادداشت : دین -- فلسفه
 موضوع : Religion -- Philosophy
 موضوع : معنویت
 موضوع : Spirituality
 شناسه افزوده : امیری، نفیسه، ۱۳۶۱ -
 رده بندی : ۱۳۹۷ ۸۴۴۳/س۸۵۱/BL
 رده بندی دیویی : ۲۰۱
 شماره کتابشناسی ملی : ۵۵۱۲۳۷

دین و معنای زندگی؛ بررسی و تحلیل نقش دین در معنابخشی به زندگی

مولفین: مریم سلگی، نفیسه امیری

تولید فنی: زهرا قربانی

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۸ شمارگان: ۵۰۰

چاپ و نشر: هوران

تمامی حقوق این اثر محفوظ است. تکثیر یا تولید مجدد آن کلاً و جزاً (چاپ، عکس، تصویر و انتشار الکترونیکی) بدون اجازه مکتوب ناشر ممنوع است و پیگرد قانونی دارد.

دفتر نشر: تهران، خ انقلاب، روبروی درب اصلی دانشگاه تهران، پاساژ فروزنده، ط ۲، واحد ۵۰۷

تلفن: ۰۰۲-۶۶۴۶۶۰۰۲ - تلگرام: ۰۹۱۹۱۵۵۱۸۰۲ - سایت: www.andishehehsan.com

فروشگاه: تهران، خ انقلاب، روبروی درب اصلی دانشگاه تهران، پاساژ فروزنده، طبقه همکف، واحد ۳۰۷

تلفن: ۰۰۱-۶۶۴۶۶۰۰۱ sociologybookstore - andishe_ehsan

فهرست

۷..... پیشگفتار

۱۳..... فصل اول: دین و معنویت

۱۳..... الف: دین چیست؟

۱۳..... تعریف مسأله، آغاز یا پایان

۱۷..... تعریف دین و معضل تعدد

۲۴..... نگاه به تعریف دین در حوزه‌های دین‌پژوهی

۲۸..... دین و مبادی تعریف

۴۲..... به راستی دین چیست؟

۴۵..... بررسی ارزشی کل پیرامون تعاریف ذکر شده؛

۴۷..... تعریف دین در قرن

۴۹..... تعریف برگزیده ما از دین

۵۱..... ب: معنویت چیست؟

۵۱..... مقدمه‌ای بر تعریف معنویت

۵۳..... نگاهی به واژه معنویت در پارادایم شرق - فرهنگی غرب

۵۵..... واژه‌شناسی اصطلاح «معنویت»

۶۰..... واژه‌شناسی معنویت در زبان و ادبیات فارسی

۶۳..... معنایابی و تعریف معنویت

۶۹..... معنویت اصیل

۷۴..... جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

۷۶..... فصل دوم: معنای زندگی

۷۹..... الف: معنویت و معنای زندگی

۷۹..... گذر از معنویت به معنای زندگی؛ چرا؟ چگونه؟

۸۲..... جایگاه مسأله معنای زندگی

۸۶..... جستاری در ماهیت «معنا» در مسأله معنای زندگی

۹۴..... چه چیزی زندگی را معنا می‌بخشد؟

۹۶..... معانی زندگی؛ نظرها، نقدها

پیشگفتار

در زمانه‌ای که انسان توانسته است با سلاح علم و تکنولوژی به
مرموزترین نقاط عالم سر بزند، و سوار بر مرکب پیشرفت‌های علمی، به
برترین رفیقیت‌های مادی، دست پیدا کند، به نظر می‌رسد، هنوز نه تنها
گمشده زندگی خویش را نیافته، بلکه آثار احساس پوچی، افسردگی و
بی‌معنایی در جرحه موفق و مدرن او موج می‌زند و او را پیش از هر
زمانی رنج می‌دهد. اما بالاخر خودکشی حکایت از این رنج عظیم دارد.
به نظر می‌رسد که انسان در یافتن مصداق بهترین زندگی راه را به
بیراهه رفته است و امروز نخست از این راه رفته، در جستجوی معنایی
جدید، برای حیات خویش است.

انسان پس از سال‌ها زندگی بر این تیره خاکی و پرستش انواع
لذت‌ها، دریافته است که باید به دنبال فردایی بهتر باشد، فردای بهتری،
که انسان را از این بن‌بست‌ها و حصارهای تنگ دست‌نخورده ماده، نجات
دهد. گویی این روزمرگی‌ها و غفلت‌ها نتوانسته است انسان را از آن
ساحت روحانی خویش غافل نماید. ساحتی که از منظر متفکران چون
جان هیک^۱، بُعد پنجم وجود انسان تلقی می‌شود. این احساس خلأی که
گریبان‌گیر انسان امروز شده است، از عدم سنخیت انسان با ماده پرستی
و مهمتر از همه از دوری و فاصله گرفتن او از عالم ماوراء نشأت گرفته

است. توجه یکباره و گسترده انسان معاصر خصوصاً در غرب، به جریان‌های معنوی نشان از بیماری فراگیر بحران معنویت دارد. نگاهی به مقالات مجلات و روزنامه‌ها و سایت‌ها که همه درصددِ معالجة این بیماری هستند، عمق فاجعه را نشان می‌دهد، سیل عظیم کتاب‌های عصر جدیدی^۱ و خودیاری^۲ که همگی وعده آرامش روحی و طمأنینه قلبی می‌دهند مؤید این کلام است. پریشانی خاطر و اضطراب حیات شهری و طمأنینه سردی که مه‌گیر شده است و کسب آرامش و رفع پریشانی به یکی از خواسته‌ها و تمایلات اصلی انسان مبدل شده است. درد پوچی و جست‌وجوی معنا و متادار کردن زندگی یکی از عمده‌ترین دلایل جذابیت مباحث عصر جدید است.

حقیقت بشر امروز سینه غم‌ناست. رویکرد جهانیان به مباحث معنوی و ماوراء طبیعی حکایت از تحولی اساسی در تاریخ فکری فرهنگی بشر دارد. در غرب موج عظیمی به جه به ادیان مخصوصاً ادیان عرفانی که اهمیت را در حال گذاشته‌اند را ایدئولوژی را مضر می‌دانند، حاکی از جست‌وجوی انسان برای معنای زندگی است. اعتراض به این مسأله

۱ منظور از کتاب‌های عصر جدیدی (New Age) انبوه کتاب‌های متنوعی است که این روزها در دنیا خاصه در کشورهای پیشرفته غربی در زمینه‌های عرفان عملی، علوم باطنی، علوم غریبه، مباحث ماوراء طبیعی، طالع‌بینی و... منتشر می‌شود.

۲ این‌گونه کتاب‌ها که هنوز در فارسی عنوان خاصی برای آنها پیدا نشده، در انگلیسی به کتاب‌های (help selfbooks) خودیاری تعبیر می‌شوند البته در فارسی گاه از آنها به کتاب‌های روان‌شناسی یاد می‌شود که به نظر می‌رسد عنوان دقیقی برای آنها نیست. کتاب‌های خودیاری، انسان و سعادت او را مدنظر دارند و به موضوعاتی از قبیل: عدم اعتماد به نفس، افسردگی، اضطراب و... می‌پردازند.

به راحتی میسر است، که ایده‌آل‌های دنیوی نتوانسته‌اند در نهایت پاسخ‌گوی خوبی برای انسان و دغدغه‌های آدمی باشند، دغدغه‌هایی که انسان را از غیر، جدا می‌کند. بسیاری از افراد لزوم تجدید نظر اساسی در فلسفه زندگی را احساس می‌کنند و متوجه مشکلات هویت موجود خود هستند و به اهمیت جهان قدس و حضرت پروردگار و عشق آسمانی و عارفانه و الهی شده‌اند. اگرچه به همه اینها به چشم مُسکن و اسباب فرار می‌نگرند. آنها تکیه دارند با اظهار بندگی و دست ارادت دادن به مرشد و عمل به روایات تجویزی او، نیروهای پنهان و معجزه‌آسا به نجاتشان بشتابند و دست نیایی، از پس برده عالم شهادت آنها را از قعر چاه عذاب دنیا نجات بخشد. اما آیا به راستی با وجود مرشدان و مربیانی که اغلب خود در توهّم و غفلت به سر می‌روند می‌توان انتظار ثمره ماندگاری داشت؟ گرچه ممکن است در یک معال کوتاه زمانی احساس رضایت و آرامش درونی به انسان دست دهد اما این فقط یک احساس آنی و مقطعی است و نه یک حالت ماندگار و اسبیل. همان مسائل نشان از آن دارد که بشر تشنه عالم معناست. او چه بخواهد چه نخواهد به عالم ماوراء محتاج است. گرچه این نیاز گاه در پس زرق و برق‌های دنیای شهر، پنهان می‌ماند، اما هیچ چیز نمی‌تواند ساحت روحانی و نیازهای معنوی انسان را از او بگیرد، چرا که ندای عظیم فطرت، هرگز در انسان خاموش نمی‌شود.

آرای بشر امروز تشنه عالم معناست و این تشنگی او را، فقط با شربت گوارای دین و ایمان می‌توان پاسخ داد.

گرچه دیگر ابزارها شاید بتوانند، تشنگی انسان را موقتاً برطرف کنند اما مشکل عمده در همین موقتی بودن آنهاست. در پایان باید گفت با همه ابتذال و سطحی‌نگری که انسان در زمینه این مباحث و رفع نیازهای معنوی اش بدان دچار شده با نگاهی خوش‌بینانه می‌توان امید داشت که انسان در آینده نزدیک به صورتی کامل و برآورنده به نقش سازنده و حیات بخش دین در معنا بخشی به زندگی اش، و طبعاً دست یافتن او به آرامش و طمأنینه و رضایت ببال پی خواهد برد، چرا که او این نکته را دریافته است که دوری از خرب دین و عالم قدس و معنویت او را به این وضع دچار نموده است. مویی که در دنیا خصوصاً در غرب به پا خواسته است، می‌تواند خیر از آینده‌ای نوید بخش در بر آورد. انسان و عالم معنا داشته باشد.

مسئله دین و معنویت و ارتباط این دو از موضوعات میان رشته‌ای در حوزه‌های فلسفه، دین‌پژوهی و روان‌شناسی است.

دین پدیده‌ای است که می‌توان از آن به سنت اجتماعی حق و فطری تعبیر نمود و معنویت، حالتی روحانی و معنوی است، که مختص انسان است و انسان با دستیابی به آن به رضایت دائمی، آرامش، امید، شادی و طمأنینه می‌رسد. این حالت همیشه مطلوب انسان بوده و به همین دلیل به انحاء مختلف در پی دستیابی به این مطلوب بوده است. در همین راستا شایسته است به طرح دیدگاه‌های مختلف در باب مسئله معنای زندگی، که معبر دستیابی به معنویت است پرداخته شود. اساساً وجود دیدگاه‌های مختلف در باب معنای زندگی، نشان از تلاش و جستجوی انسان در دستیابی به معنا و معنویت است.

بررسی ارتباط میان دین‌داری و معناداری، و اینکه آیا اصولاً دین می‌تواند عامل معنابخش زندگی انسان‌ها باشد، مسأله دیگری است که در خور بحث و بررسی است.

مباحث مطرح شده در این مجال در سه فصل تقسیم‌بندی شده است. فصل اول؛ در این فصل به علت ابهامی که در تعریف دین و معنویت وجود دارد و نیز به دلیل وجود آراء مختلف درباره این دو اصطلاح، به بررسی این آراء پرداخته و در نهایت تعریف برگزیده و مراد خود از هر یک از این مفاهیم را ارائه نموده‌ایم.

فصل دوم؛ این فصل با مقدمه‌ای تحت عنوان، گذر از معنویت به معنای زندگی، آغاز می‌شود. که درصدد است علت پرداختن به مباحث معنای زندگی در فصل دوم را توضیح دهد. در این فصل به تفصیل به مباحث معنای زندگی و دیدگاه‌های مطرح در این حوزه، پرداخته شده است. که در یک جمع‌بندی کلی به دو دسته تقسیم می‌شوند؛ الف) دیدگاه فراطبیعت‌باورانه ب) دیدگاه طبیعت‌باورانه. در هر بخش نیز به نقد و بررسی دیدگاه‌های مطرح در هر یک از این دیدگاه پرداخته شده است.

فصل سوم؛ در این فصل در ابتدا نقش دین و ایدئولوژی‌های ازینی در زندگی بشر مورد بررسی قرار گرفته و سپس به بررسی کارکردهای دین، در معنابخشی به حیات انسان‌ها پرداخته شده است و اینکه دین قادر است اصیل‌ترین و برترین معانی را به حیات انسان‌ها ببخشد. و از این طریق زندگی معنادار برای انسان حاصل می‌شود و حاصل و فرآورده این زندگی معنادار معنویت می‌باشد.

در ضرورت و اهمیت موضوع مورد بحث همین بس که از خود سؤال نمائیم، آیا برای انسان چیزی مهمتر از زندگی وجود دارد؟ و آیا انسان با مسائل‌های برتر از سعادت خود و به دست آوردن بهترین زندگی مواجه است؟ در این مجال به بررسی مبانی نظری زندگی معنادار، که معیار زندگی سعادت‌مندانه است، و ارتباط آن با دین، همان پدیده‌ای که بسر از زمانی که خود را شناخته در اشکال مختلف با آن روبرو بوده، پرداخته شده است، پس خود عنوان اثر "در جستجوی معنا" و تأمل در باب آن بی‌تأمل و بی‌گویی‌ای اهمیت موضوع مورد بحث باشد.

پیرامون مسئله ارتباط دین، معناداری و معنویت تقریباً تحقیق مدونی صورت نگرفته است. مسأله معنویت یکی از موضوعات نوپدید اندیشه‌ای در محافل ادبی است و به عنوان یک موضوع میان رشته‌ای مطرح می‌باشد. اگرچه راجع به مبحث معنای زندگی که معبر دست‌یابی به معنویت است جدیداً یکسری محاسبات نظری ارائه شده است، اما تا آنجایی که در حاشیه این تحقیق مطالعه و بررسی شد، راجع به مسأله دین و معنویت و نیز ارتباط میان معناداری و معنویت پژوهش خاصی صورت نگرفته است. مسأله معنای زندگی نیز از آن مسائل است که با وجود اینکه، از گذشته‌های دور از دغدغه‌های انسان بوده اما از بعد تئوری و نظری کمتر بدان پرداخته شده است.

موضوع این بحث می‌تواند، از مسائل مطرح در فلسفه دین و نیز کلام جدید باشد.

به قصور و ضعف خویش در نگارش این اثر اعتراف داشته و چشم امید به یاری همه خوانندگان داریم.